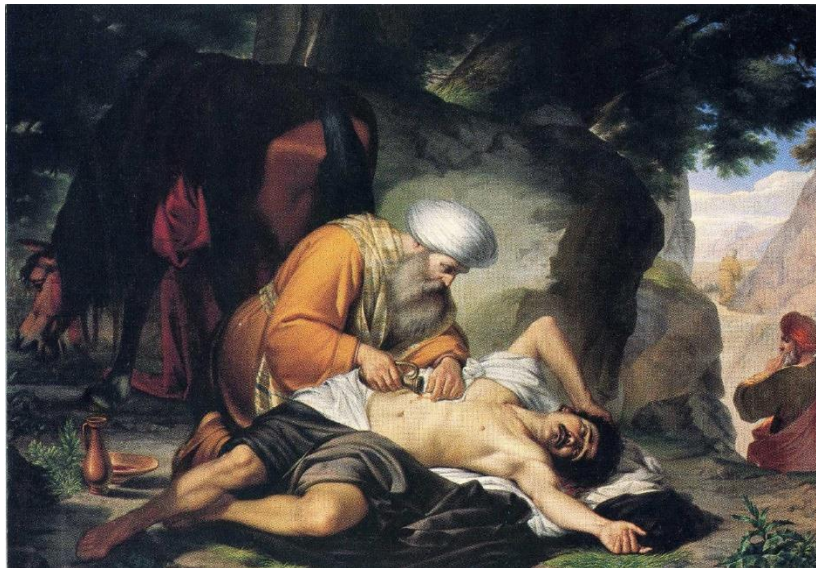

De zorg op je nemen

De meesten zullen het verhaal kennen en zo niet, dan toch de staande uitdrukking: een barmhartige Samaritaan (zijn of handelen als –). De parabel – opgetekend in het evangelie van Lucas – wordt door Jezus verteld in antwoord op de vraag aan hem: wie is mijn naaste? Dat was een relevante vraag want Joden werden geacht hun naaste lief te hebben (volgens de leefregels in het boek Leviticus).

In de parabel is een reiziger overvallen, in elkaar geslagen en voor oud vuil langs de weg achtergelaten. Twee passerende Joodse geestelijken bekommeren zich niet om het slachtoffer: ze zouden er beoedeld door raken en hun werk in de tempel niet meer kunnen doen. Een toevallig voorbijkomende Samaritaan – lid van een zeer laag in aanzien staand volkje – ziet de man, krijgt medelijden, buigt zich wel over het slachtoffer, verzorgt zijn wonden, zet hem op zijn lastdier en brengt hem naar een hotel. Daar laat hij nog wat extra geld achter voor de eventueel bijkomende kosten en zegt op de terugweg nog te vergoeden wat verder nodig bleek. Het antwoord op de vraag ‘wie is je naaste?’ luidt dan ook: de naaste is degene die zich naaste *toont*, niet degene die zich zo voelt of acht. Tot zover de gelijkenis, die talloze malen is geschilderd, en daar gaat het me om.

In Afbeelding 1 (uit de kerk van Messina op Sicilië) zien we de Samaritaan de wonden verzorgen (hij giet er verzachtende olie in). Zijn zorg wordt weergegeven als heel nuttig, heel adequaat, heel zakelijk, heel medisch.

Afbeelding 1a

Afbeelding 1b

Iets soortgelijks geldt voor afbeelding 1b (David Teniers 1660) waar de aandacht wordt gericht op het verbinden van de wonden. Liefdevol handwerk, zou je kunnen zeggen. Dit type uitbeelding van de parabel komt veel voor, telkens met een gelijkaardig accent: de wonden verzorgen, te drinken geven, overeind helpen en van de weg af halen. Je kunt niet zeggen dat er grote persoonlijke emoties worden weergegeven: het gaat erom dat de Samaritaan op de knieën gaat, *zich buigt over* het slachtoffer en aan hem iets heel *praktisch doet*. Wie zulke zorg geeft, raapt mensen op van de straat.

In Afbeelding 2 (van Rembrandt 1633; hetzelfde tafereel is door hem ook vanuit een andere hoek geschilderd) is het accent gelegd op het onderkomen van de gewonde man: als de Samaritaan is aangekomen bij de herberg, draagt een knecht – niet de Samaritaan zelf! – de gewonde naar binnen. De Samaritaan staat de herbergier te betalen. De nadruk ligt hier op het verzorgde onderkomen en het vooruitziende, zorgzame *beleid* van de Samaritaan – en op het feit dat het leven gewoon verder gaat, zie de poepende hond op de voorgrond. De Samaritaan schept de goede omstandigheden voor zorgverlening maar is zelf (in dit stadium) niet praktisch uitvoerend aan het zorgen – daar is een knecht voor. In de zorgethiek wijzen sommigen erop dat dat een typisch mannelijke manier is: je ziet de ellende, je organiseert er wat voor, je regelt het geld maar *anderen* doen het uitvoerende zorg-werk. Die anderen zijn gewoonlijk de onaanzienlijken: vrouwen, slaven, illegale migranten etc.

Afbeelding 2

We herkennen beide accenten gemakkelijk in de zorg zoals deze vandaag gegeven wordt aan coronapatiënten: aandacht voor het lichaam van de getroffene, aandacht voor een goed onderkomen en een passend beleid.

Maar er is nog een categorie afbeeldingen. Een sprekend voorbeeld daarvan is afbeelding 3a (Delacroix 1849): de Samaritaan tilt de gewonde man op en zet hem op zijn paard. Hetzelfde tafereel is ook geschilderd door Van Gogh (afbeelding 3b uit 1890). Hier wordt de kijker duidelijk gemaakt dat zorg geven zwaar werk is, de gewonde op het paard pogen te krijgen. Je ziet hoe de Samaritaan zich suf tilt en zowat bezwijkt – kijk maar eens naar zijn benen, zijn kuiten, zijn doorbuigende rug. Hier is de boodschap: zorg is iets dat je *op je neemt*. Het is een last, je moet je inspannen en je moet dichtbij komen, anders dan bij de wondverzorging of het onderbrengen van de gewonde – zie hoe intiem de houding is, hoe dicht bij elkaar de beide gezichten, hoezeer de hulpeloze gewonde de helper letterlijk omarmt. Of zich aan hem vasthoudt. In de zorg trek ik me op aan de ander. De ander neemt mij als last op zich.

Afbeelding 3a

Afbeelding 3b

Er bestaan veel meer van dit soort schilderijen waar het optillen, het zeulen en dragen van de ander centraal staat.

Drie interpretaties van wat het is om zorg te geven, drie manieren van afbeelden. Ik ben getroffen door de derde en denk: ja, uiteindelijk is dat wat zorgen is voor iemand die er beroerd aan toe is en van wie je de naaste wilt worden. Dat hem of haar als last op je neemt.

Andries Baart

Ook in deze tijd wil Stichting Presentie ondersteuning bieden aan iedereen die zich inzet voor goede zorg en hulp. Wij kijken graag samen met u wat wij daarin, met onze expertise, juist nu kunnen betekenen. Behoeftte aan ruimte om op adem te komen of even stil te staan om te reflecteren? Neem gerust contact met ons op: info@presentie.nl